

Hanekinds härad.

Socknar: Kaga, Kärna, Landeryd, Skeda, Slaka, Vist.

Om Nykvarnsstenen, Ög 113, föres hit, — äro från Hanekinds härad 23 runstenar bekanta. Häradet tillhör landskapets runstensrikaste, såsom också är att vänta av de bygder, som omgiva landskapets centralhärd vid forntidens slut, området vid nuv. staden Linköping.

Av dessa 23 inskrifter voro 11 kända under 1600-talet (Ög 104 Gillberga, 105 Kärna k:a, 111 Landeryds k:a, 112 Hjulsbro,¹ 117, 118, 119, 120 Slaka k:a, 122, 123, 124 Lambohov). Under 1700-talet tillkom blott en sten, Ög 106 Kärna k:a. Omkr. 1860 upptäcktes fyra stenar (Ög 102 Kaga prg, 109 Frössle, 110 Lagerlunda, 121 Slaka k:a). Under 1870-talets förra del upptäcktes tre stenar, bland dem den praktfulla Nykvarnsstenen Ög 113 (de andra voro Änvägstena Ög 115 och 116). Stenen Ög 103 Kaga k:a upptäcktes år 1907, de två Kärnafragmenten Ög 107 och 108 ha framkommit vid obekant tidpunkt före 1907.²

Sedan år 1907 har ingen ny inskrift anträffats i häradet. Antalet av dess nu bevarade inskrifter uppgår till 15,³ varför alltså 8 äro förlorade.⁴

Vid behandlingen av häradets runstenar är det särskilt en grupp, som förtjänar närmare belysas, emedan ett par sannolikt felaktiga uppgifter i äldre litteratur bragt en viss förvirring in i Brates lokalbestämning av dem. Det gäller de åtta runstenarna vid Slaka kyrka resp. å Bosgårds, nu Lambohovs ägor. Även av en annan anledning är det önskvärt att vinna en noggrannare precisering av stenarnas ursprungliga uppställningsplats: bland stenarna från Slaka kyrka befann sig en av landskapets fåtaliga inskrifter med kortkvist- eller Rök-runor, och denna inskrift hann aldrig bli säkert undersökt och tillfredsställande avbildad, innan den omkr. år 1850 försvann genom att den sannolikt övertäcktes med jord, då kyrkogårdsmuren fick sitt nuv. utseende. Det är för den östgötska runforskningen särskilt angeläget att få utrönt, var denna viktiga runsten före försvinnandet befann sig, så att den kan tillrättaskaffas och göras tillgänglig för en omsorgsfull undersökning.

De uppgifter, som finnas om stenarna, äro följande:

Ög 117: »Slaka södra kyrkoport innantill» (Peringskiöld), »wid södra kyrkoporten i muren» (Broocman 1760), »i södra ringmuren» (Wallman o. 1850). — Stenen med Rök-runor, nu försvunnen.

Ög 118: »Slaka Boogårdsmur, Suder innantill» (Peringskiöld), »på Bosgårds nu Lambohofs backe» (Broocman), »i södra kyrkogårdsmuren» (Säve, 1861, Nordenskiöld 1875). — Stenen nu rest vid södra kyrkogårdsmuren.

Ög 119: »Slaka södreport utantill» (Peringskiöld), »på Bosgårds nu Lambohofs backe» (Broocman), — Försvunnen.

Ög 120: »Slaka boogårdz mur» (Peringskiöld), »på Bosgårdz nu Lambohofs backe» (Broocman). — Försvunnen.

Ög 121: Okänd i äldre tid, anträffades 1861 av Säve delvis inlagd i jorden i södra kyrkogårdsmuren öster om Ög 118 och nu rest strax invid fyndstället.

Ög 122: »Ligger uti Boosgård» (Peringskiöld); Broocman har samma Ortsbestämning, och Nordenskiöld anträffade en fjärdedel av stenen i ingången till Lambohovs nya loge på södra långsidan, där Brate såg fragmentet 1888, varefter det s.å. fördes till Östergötlands museum, där Brate undersökte det 1893. — Försvunnet.

Ög 123: »Slaka boogårdsmur utan til på Söder sidan» (Peringskiöld). — Försvunnen.

Ög 124: »Boosgårdh på Backen» (Peringskiöld); Broocman har samma Ortsuppgift. — Försvunnen.

Granskar man dessa Ortsuppgifter, finner man, att Broocmans uppgift om Ög 118 helt visst icke är grundad på självsyn utan beror antingen på att han vid användandet av Peringskiöld som källa förväxlat de olika stenarna (vartill likheten mellan Peringskiölds uttryck 'boogårdsmur' och 'Boosgårdh' kan ha bidragit) eller att han vid besök i bygden erhållit uppgifter, eller gjort anteckningar, som han sammanblandat vid det senare utarbetandet. Stenen Ög 118 har nog aldrig lämnat sin nuv. plats invid bogårdsmuren mitt emot kyrkans södra ingång, mot vilken i äldre tid har svarat en stiglucka i den låga bogårdsmuren. Man kan nog då tryggt utsträcka slutsatsen till att gälla även stenen Ög 120, trots att dess nuv. befintlighet är okänd. Och då Brate i sitt arbete hänför Ög 123 till Lambohov, gör även han sig skyldig till en likartad förväxling.

¹ En runsten till från Hjulsbro finns avritad i O. Celsius samlingar (Uppsala universitetsbibliotek, signum R 554). Teckningen där är gjord år 1728 av kyrkoherden Petrus Millberg, Landeryds socken. Men stenen var varken känd av Brate eller Nordén.

² I detta sammanhang bör även nämnas Ög 114, numera försvunnen.

³ Nordén skriver 16, här ändrat till 15.

⁴ Varken Nordén eller Brate upptar en sten från »Lilla Åby gata» i Slaka sn, avritad av Elias Brenner 1670. Den korsristade stenen saknar visserligen runor, men borde åtminstone ha omnämnts om de känt till den. Den stenen finns vidare med på en karta över Lilla Åby i Slaka sn i Lantmäteristyrelsens arkiv, aktnummer D10131:2.

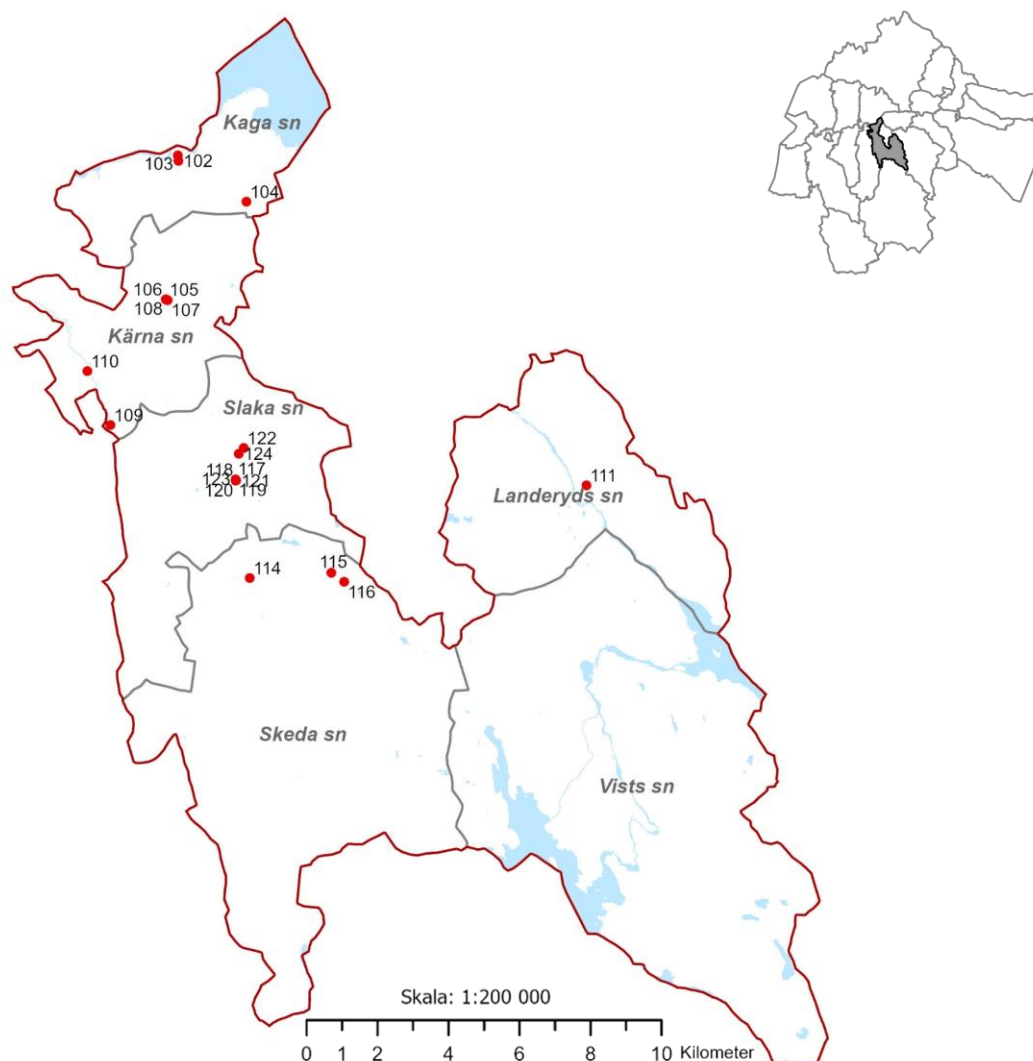

Fig. 112. Karta över runinskrifterna i Hanekinds härad. Ög 113 återfinns på kartan över Linköpings runinskrifter.

Till Slaka kyrka och kyrkogård äro alltså tämligen säkert sex runstenar knutna. Fyra av dem förbindas uttryckligen med bogårdsmuren (Ög 118, 120, 121, 123), om en av dem (Ög 119) begagnas uttrycket »Slaka södreport utantill», och den återstående (Ög 117, den vetenskapligt betydelsefullaste) förses med bestämningen »Slaka södra kyrkoport innantill», »Wid södra kyrkoporten i muren», »i södra ringmuren». Även om ordet 'kyrkoport' strängt taget väl måste anses avse själva kyrkans ingång, synes här hela sammanhanget tyda på att det är att taga som en kortform för 'kyrkogårdsport', och då får man väl ge samma tolkning även åt det om Ög 119 nyttjade uttrycket »Slaka södreport utantill». Vi skulle då komma till den slutsatsen, att vid en nu försvunnen stiglucka i den i övrigt kvarliggande bogårdsmuren i söder en gång befunnit sig ej mindre än sex runstenar, av vilka numera blott två finnas kvar, Ög 118 och Ög 121.⁵

⁵ I marginalen skriver Nordén: Forts. sedan jag genom arkivstudier lyckats lokalisera stigluckan och fastslå, när den igenlades och muren höljdes i sin nuv. jordmantel. Syftet är att få platsen för Rök-runstenen Ög 117 fastställd, så att denna lockande sten kan grävas fram. Mina efterforskningar intill ²⁶/i 1947 ha varit negativa. Skall fortsätta våren 1947.

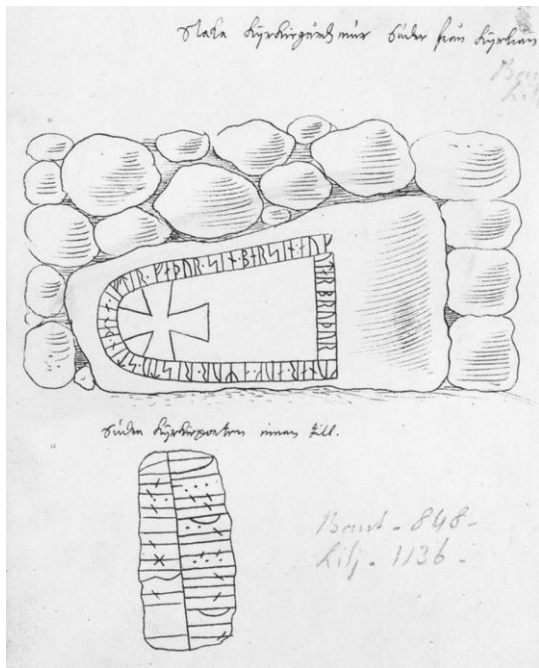

Fig. 113. Ög 118 och Ög 117. Slaka kyrkogård. Efter teckningar av E. Brenner 1670, Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, KB Fl 4c. Foto Riksantikvarieämbetet (ATA).

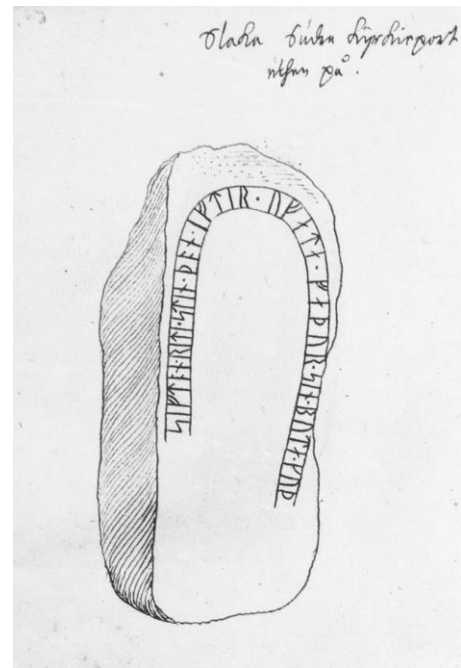

Fig. 114. Ög 119. Slaka kyrkogård. Efter teckning av E. Brenner 1670, Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, KB Fl 4c. Foto Riksantikvarieämbetet (ATA).

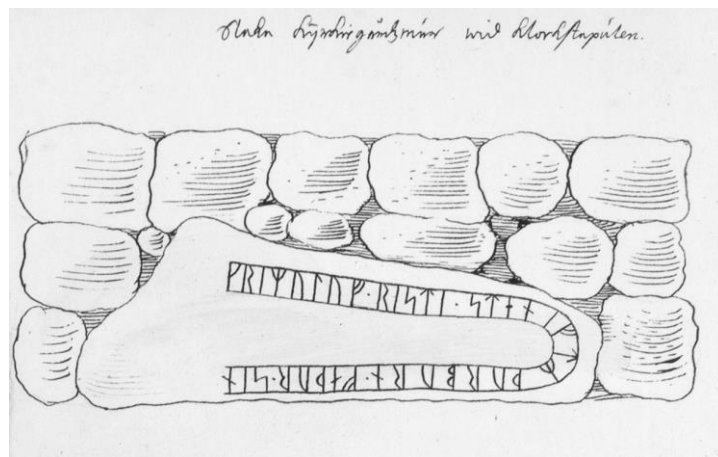

Fig. 115. Ög 120. Slaka kyrkogårdsmur. Efter teckning av E. Brenner 1670, Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, KB Fl 4c. Foto Riksantikvarieämbetet (ATA).

Fig. 116. Ög 122. Lambohov, Slaka sn. Efter teckning av E. Brenner 1670, Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, KB Fl 4c. Foto Riksantikvarieämbetet (ATA).

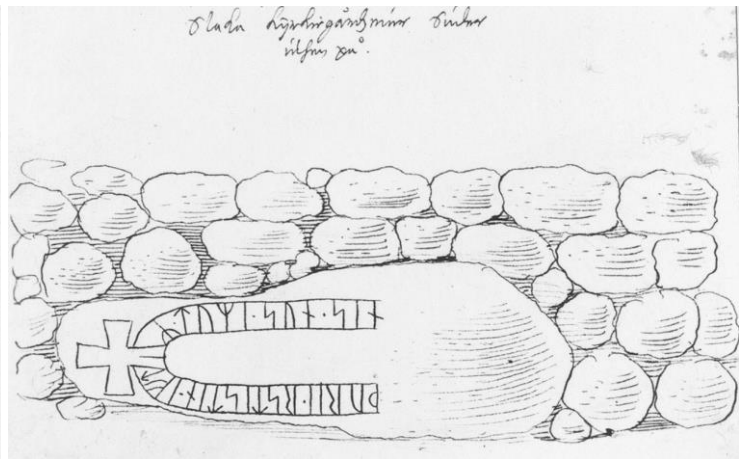

Fig. 117. Ög 123. Slaka kyrkogårdsmur. Efter teckning av E. Brenner 1670, Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, KB Fl 4c. Foto Riksantikvarieämbetet (ATA).

Fig. 118. Ög 124. Lambohov, Slaka sn. Efter teckning av E. Brenner 1670, Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, KB Fl 4c. Foto Riksantikvarieämbetet (ATA).

Ög 102. Kaga prästgård. **Nu i stifts- och landsbiblioteket i Linköping.**⁶

Pl. 63.

Litteratur: N1945. Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 89, 97–98; Skrivelser från A. Nordén till styrelsen för stifts- och landsbiblioteket i Linköping i aug. 1945; dens., *Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, med förslag till åtgärder beträffande runstenar*, 6/10 1945, dnr 4207/45 (ATA).

Äldre avbildningar: A. Ridderstad, Foto a.a.; Brate, Foton 1888 (ATA).

Den 1,71 m. långa och 0,61–0,57 m. breda kalkstensplattan har varit lockhäll till en tidig kristen gravkista av Eskilstuna-typ. Då Säve år 1860 fann den, låg den med inskriftssidan nedåt i prästgårds-trappan men var tydligen redan då sönderbruten över mitten. Läroverksadjunkten K. A. Hagson i Linköping tog sig an stenen och lät införa den till stiftsbiblioteket i Linköping, där under årens lopp ytterligare skador uppstått på hällen.

Ornamentiken är utförd med slingorna i svagt upphöjd relief.

Inskriften läser jag som Brate blott med undantag av, att jag icke delar hans uppfattning, att ett i finnes i det sista ordet, **hnaŕ**.

Inskrift:⁷

+ siŕkr : let --... eftir : friþelfi : kunu : sina : kup : hialbi : sialu : hnaŕ :

»Sink lät ... efter Fridälv, sin hustru. Gud hjälpe hennes själ!«

Plansch 63a. Ög 102. Kaga prästgård. Nu i stifts- och landsbiblioteket i Linköping. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står: »Frigöres. Hälles ljusare vid tagningen!« Jansson skriver 1947: »Nästan helt retusch«. Se också fotnot 6.]

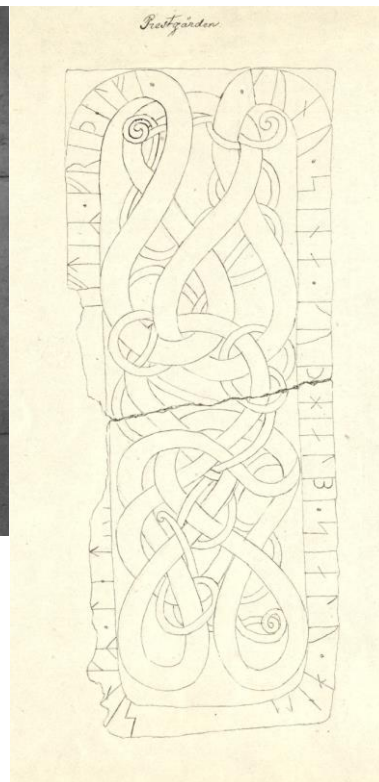

Fig. 119. Ög 102. Kaga prästgård. Nu i stifts- och landsbiblioteket i Linköping. Teckning av C. F. Norden-skjöld 1870 (ATA).

⁶ Wessén skriver »Nu i» och tillagt är även »Obs!?!». I sitt PM 1947 skriver Jansson: »Obs! platsen.» På planschen skriver Nordén: »nu (hösten 1945) i Linköpings stifts- och landsbibliotek men avsedd att överföras till Östergötlands museum». Hällen blev dock kvar på biblioteket.

⁷ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers.], utgår.

Ög 103. Kaga kyrka.

Pl. 63.

Litteratur: N1945. Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 88; Erik Brate, Östergötlands runinskrifter (i: Meddelanden från Östergötlands fornminnesförening 1907), s. 34; B. Cnattingius, Järnålder i: Linköpings historia I (1946), s. 43 f.

Äldre avbildningar: Brate, Foto 1907 (ATA).

Runstenen sitter inmurad nere vid marken i vapenhusets östra yttervägg, där den upptäcktes år 1907. Blocket är grovt kristalliniskt och svårt vittrat. Ramlinjen ytterst står kraftigt huggen, delvis äro även slingans linjer tämligen urskiljbara, men runorna äro överhuvudtaget mycket svåra att se, särskilt är det vanskligt att i detalj följa bistavarnas lopp. Att ha givit en första läsning av denna ytterligt söndervittrade stens text är Brates förtjänst — man ville kalla den beundransvärd. Jag har efter ett ingående sysslande med inskriften endast kunnat bekräfta riktigheten av Brates läsning. Endast på en punkt har jag trots all nedlagd möda icke varit i stånd att upptäcka spåren av en runa, med vilken Brate försiktigt räknar såsom blott »någorlunda tydlig», och det gäller 32 **a** i **lipbufa**. Vad som talar för att en runa funnits här, är skiljetecknets placering. Å andra sidan kan invändas, att utrymmet för en **a**-runa blir väl knappt. Där ett väntat **a**:s hst skulle ha gått, finns mitt i radhöjden en upphöjd kristall utan spår av huggning. En läsning **lipbuf** bör kanske därför godtagas som ett alternativ till Brates tveksamt framförda **lipbufa**. Härmed skulle följa, att man redan i runsvenskt språk finge räkna med det hittills blott från **äldre nusvenska** kända **bof** — i fsv. och fvn. synes eljest avledningen fsv. *bofi* ha varit ensamrådande (jfr t.ex. Ög 113).⁸

Inskrift:⁹

tufi raisti : stain : pinsi • iftir : lipbuf- : fap̃ur • sin •

5 10 15 20 25 30 35 40

»Tove reste denna sten efter Lid-Bov(e), sin fader.»

Plansch 63b. Ög 103. Kaga kyrka. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står: »Frigöres!» Jansson skriver 1947: Delvis retusch. Får ej friläggas.]

⁸ För texten här återgiven i mindre stilsort har Wessén i marginalen skrivit ett frågetecken.

⁹ Jansson skriver i PM 1947: 31 f är felaktigt imålat, se min kritik. R[uninskr] och ö[vers]. utgå.

Ög 104. Gillberga, Kaga sn.

Pl. 64.

Litteratur: N1945. M. Wallberg, Karta över Sättuna i Lantmäteristyrelsens arkiv (1760), D 45-13:3; A. Wadman och F. Wadman, Karta över Gillberga i Lantmäteristyrelsens arkiv (1768), D 45-7:2; Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 86; Skrivelser mellan P. Andersson och Riksantikvarien 1927–1928, dnr 3937/27 och dnr 4353/27 (ATA); Skrivelser mellan Riksantikvarien och B. Cnattingius 1927–1930, dnr 4353/27, dnr 865/29, dnr 308/30 och dnr 4054/30 (ATA); A. Samuelsson, Brev till Riksantikvarien 19/2 1929, dnr 865/29 (ATA); A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, med förslag till åtgärder beträffande runstenar, 6/10 1945, dnr 4207/45 (ATA); B. Cnattingius, Järnålder. I: Linköpings historia I (1946), s. 44.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foton (ATA); B. Cnattingius, Foton 1927 och 1930 a.a. (ATA).

Runstenen, som alltså står kvar på sin ursprungliga plats i en åker SO om Gillberga, har tydligen varit rest invid en äldre väg, som över Gillberga lett till tings- och marknadsplatsen nära den forna kungsgården Stång. Drar man en rak linje mellan Gillberga och Linköping, skär denna linje runstenen. Vägen har i sen tid låtit spåra sig i form av stensättningar i åkermarken i stenens omgivning. På Peringskiölds tid fanns namnet på denna väg kvar: »Rackegatan». Ännu i våra dagar kallas runstenen i bygden »Rackesten». En bäck flyter ett fåtal meter från runstenen, kanske har här funnits en träbro, till vilken stenen anslutit sig.

Runstenen är vacker: ett fyrkantigt, jämntjockt granitblock med helt plan framsida, finkornigt gryt och jämn, ljusgrå färg. Då den år 1930¹⁰ restaurerades, borde den emellertid ha höjts något, nu ligger sockelbädden så djupt i åkern, att vid mitt besök sommaren 1945 åtm. 15 à 20 cm av runtexten var dold av jord. Dessutom lutade stenen rätt avsevärt framåt. Den av Brate anmärkta felaktiga lagningen upptill t.h. har nu rättats till.

Inskrift:

: ruþr : risti : stin : þinsi : iftir (:) ¹¹ tuki ¹² (:) brupur : sin : sar : uarp : trbin : a : ilati : trir : arpa : kuþr :

»Röd reste denna sten efter Toke, sin broder, som blev dräpt i England, en särdeles duktig ung man.»

Till läsningen: Till Brates läsning av inskriften är intet annat att tillägga än att jag icke vill instämma i Brates uttalande, att skiljetecken saknas efter runan 49. Jag urskiljer här ett klart sk (så också B 859), snarast två punkter. Om **inskriften**¹³ föregås av en punkt (ev. kolon) eller ej må lämnas oavgjort; kanske är det fråga om naturliga fördjupningar. B 850 upptar här intet sk.

Plansch 64a. Ög 104. Gillberga, Kaga sn. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947: Delvis retusch.]

¹⁰ Runstenen restaurerades och restes 1930, ej 1931 som Nordén anger.

¹¹ Wessén stryker tecknet och skriver ett frågetecken i marginalen.

¹² Wessén skriver i marginalen: Kan det icke ha varit a?

¹³ Av Wessén ändrat från Nordéns »ristningen».

Fig. 120. Ög 104. Gillberga, Kaga sn.
Detalj ur Wallbergs karta över
Sättuna upprättad 1760, i
Lantmäteristyrelsens arkiv.

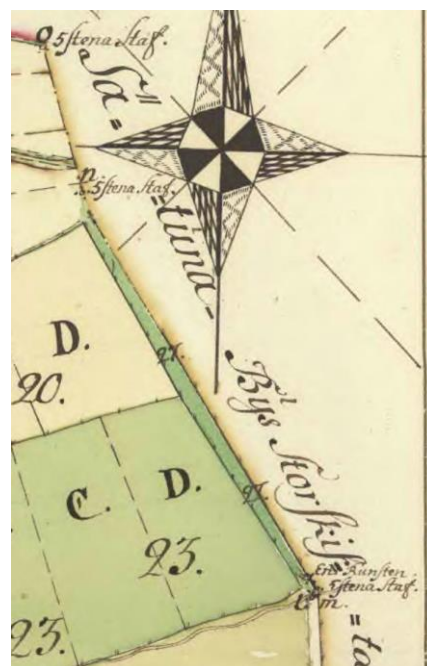

Fig. 121. Ög 104. Gillberga, Kaga sn. Detalj ur Wadmans karta över Gillberga upprättad 1768, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

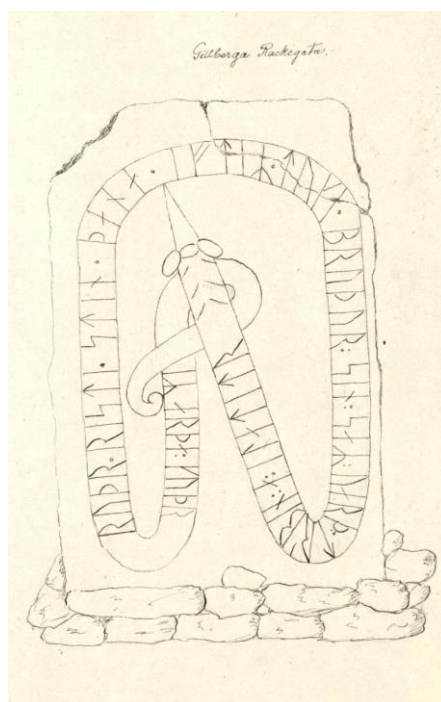

Fig. 122. Ög 104. Gillberga, Kaga sn. Efter teckning av C. F. Nordenskjöld 1870 (ATA).

Ög 105. Kärna kyrkogård.

Pl. 65.

Litteratur: N1945. J. Kraft Beskrifning med Statistisk Tabell öfver Kärna socken uti Hanekinds Härad och Linköpings Län (1854), Lantmäteristyrelsens arkiv, D 59-1:1, s. 29 f.; R. Dybeck, Reseberättelse 1859 (ATA), s. 11.

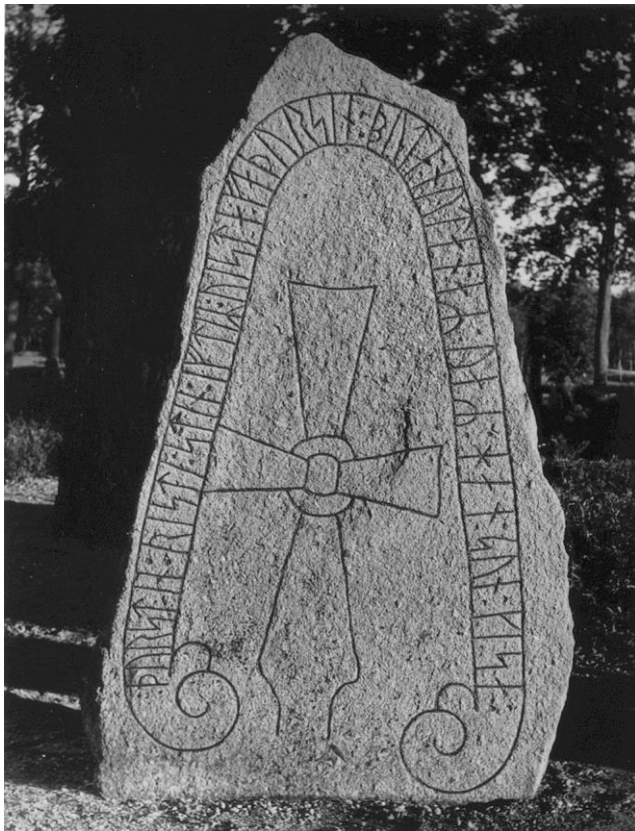
Runstenen, som är ett ovanligt vackert block med fin-kornigt, gråvitt stenmaterial, i vilket runorna stå djupt och jämnt inhuggna, befinner sig sannolikt på samma plats, där den var rest redan under 1600-talet; den anges då stå rest i »Kärna kyrkelucka». Strax bakom den står nämligen som alléträd en ek av mycket hög ålder, som anger sträckningen av den gamla kyrkogårdsmuren. Porten har i senare tid utflyttats 5–6 m., varefter en ytterligare utflyttning av själva muren skett, fastän porten lämnats kvar.

Den med yttersta omsorg utförda ristningen lämnar på ingen punkt läsaren i ovisshet.

Inskrift:¹⁴

: þurstin : risti : stin : iftir : uista : faþur sin : buta : nutan :
 5 10 15 20 25 30 35 40
 ar : uar : han : sun : kisa :
 45 50 55

»Torsten reste stenen efter Viste, sin fader, en dugande bonde, som var son till Gise.»

Plansch 65a. Ög 105. Kärna kyrkogård. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står »Kan bakgrunden dämpas ned?». Jansson skriver 1947: Användbar.]

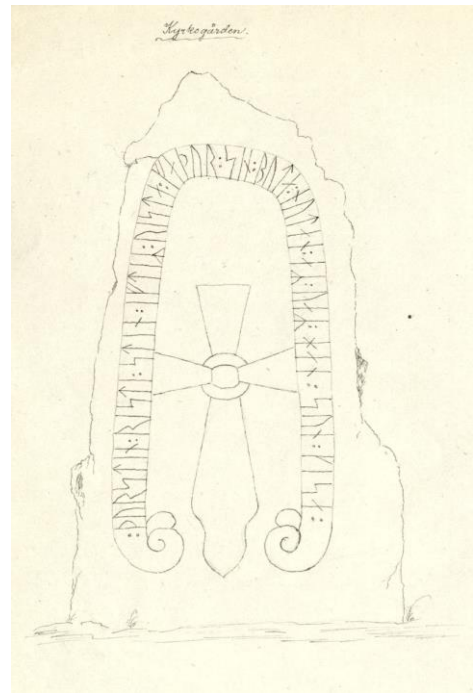

Fig. 123. Ög 105. Kärna kyrkogård. Efter teckning av C. F. Nordenskjöld 1870 (ATA).

¹⁴Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. bör absolut utgå.

Ög 106. Kärna kyrkogård.

Pl. 66.

Litteratur: N1945. J. Kraft Beskrifning med Statistisk Tabell öfver Kärna socken uti Hanekinds Härad och Linköpings Län (1854), Lantmäteristyrelsens arkiv, D 59-1:1, s. 30.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

Det är mycket att beklaga, att denna sten, som tydligen en gång varit bland de praktfullare, landskapet ägt, nu är bevarad i så stympat skick. Ledsamt nog är dess ursprung ej heller fullt klarlagt. Wiede antar, att det är denna sten, Broocman (1760) syftar på, då han omnämner en sten i »Wästra Kyrkodörren till tröskelsten lagd, hwars Runor åldern gjort oläsliga»; men då stenen icke bär minsta spår av slitning och antalet runor på den blott är två, förefaller det knappast troligt, att det är denna sten, Broocman avsett. Då vid kyrkan förvaras ytterligare två fragment av runstenar, vilka båda men kanske särskilt det ena (Ög 107) till grytets struktur och färg och även blockets form erinrar om den bevarade delen av här ifrågavarande sten, kunde det sättas ifråga, om icke något av dessa fragment en gång tillhört stenen Ög 106. Det fragment, som vid en ytlig betraktelse närmast kommer ifråga, är Ög 108. Att detta dock icke kan ha hört till Ög 106 framgår därunder, att ett försök att inpassa Ög 108 ovanför Ög 106 leder till en orimlig form av den sålunda rekonstruerade stenen. Även inskriften synes få en oformlig placering av ordet (ri)spi i förhållande till det mansnamn på pu, varmed texten på sten 106 synbarligen har inletts. Härtill kommer, att blocket Ög 108 har för kupig framsida, icke är tillräckligt smalt i vänstra delen och f.ö. måste skjuta ytterligare utanför hällen 106 i vänsterkanten, där 106 redan nu är mycket tunnare än 108.

Annorlunda ligger saken till för fragmentet Ög 107. Det är ju påfallande vid alla tre fragmenten Ög 106, 107 och 108, att inskrifterna löpa från höger till vänster, och att runorna alltså vända topparna inåt stenen. Utgår man från, att stenen Ög 106:s inskrift börjat med samma mansnamn pu(rstin) som den helt bevarade Kärnastenen Ög 105, jfr att Ög 107 talar om, att någon »reste båda stenarna», och placerar man Ög 107 i lämplig höjd ovanför Ög 106, får man en sammanhängande, från höger löpande text pu(rstin : ris)ti : bapa : istina : at : i..., och det sålunda i tänkt form sammansatta blocket får ingalunda orimlig konturlinje. Ämnet i bägge stenarna Ög 106 och Ög 107 är grå granit, dock synes toppstycket Ög 107 vara något mörkare i tonen än bas-stycket Ög 106.

Är antagandet ovan riktigt — och även Brate räknar med den möjligheten — har man alltså att söka efter det andra block, som jämte Ög 106 utgjort minnesmärket över den döde. Såvida dennes namn börjar på i — runan är ju dock fragmentariskt bevarad — kan väl den andra stenen icke vara den av en Torsten resta Ög 105,

eftersom denna är rest över en fader, vars namn börjar på u. Runskriften på Ög 105 är också rättvänd, löper från vänster till höger, medan den på Ög 106 löper i motsatt riktning, från höger till vänster. Men denna omvända riktning har skriften på stenen Ög 108, en viss sannolikhet kunde alltså tala för, att det är tillsammans med denna sten 108, som det förmodat enhetliga blocket 106—107 en gång stått rest. Den invändningen ville man emellertid göra, att denna sten 108 har en egen text, som omtalar, att någon rest stenen, en till synes onödig uppgift, om sten 106—107 talat för dem bägge: vad man väntar är, att den ena stenen

Fig. 124. Ög 106. Kärna kyrkogård. Förslag till rekonstruktion av ett enhetligt block Ög 106—107. Nordéns teckning.

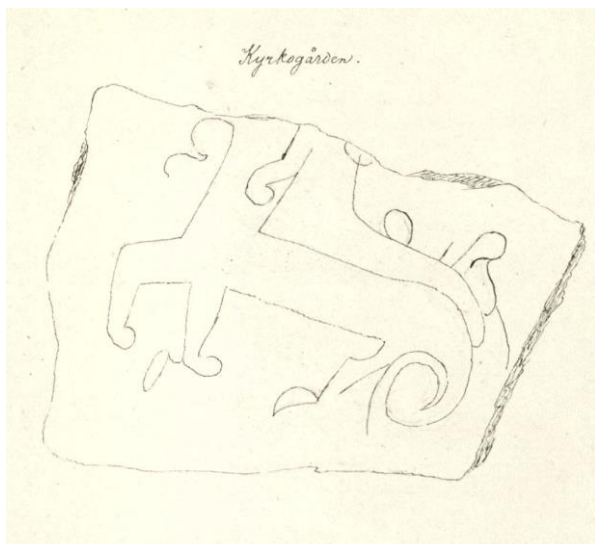

Fig. 125. Ög 106. Kärna kyrkogård. Efter teckning av C. F. Nordenskjöld 1870 (ATA).

burit text och dekor, den andra stenen blott en dekor, t.ex. ett kors, som fallet är på andra ställen, jfr vid stenarna Ög 47–48. — I detta sammanhang må dock erinras om stenen vid Lambohov i Slaka sn, Ög 122 (Brate, s. 119), där korset är sammanfört med lejonbilden på samma sten.

Stenmaterialet i Ög 106 utgöres av grova kristaller, och då ytan vittrat ojämnt, är det svårt att alltid följa de huggna linjerna. Från Brates ifyllning avviker jag såtillvida, som jag icke är i stånd att följa den övre konturlinje i svansen på lejonet, som Brate utritar. Jag har ett par gånger undersökt stenen i snett kvällsljus utan att kunna se denna Brates linje.

Inskrift:

Runslingan börjar i brottstyckets övre högra kant, men endast de två runorna **pu** med deras framförstående skiljetecken, ett kolon, äro nu kvar. Är det ovan gjorda antagandet riktigt, att de utgjort början av namnet *Þorstæinn*, Torsten, blir det som nämnt frestande att antaga, att det är samme Torsten, som rest den vid samma kyrka bevarade stenen Ög 105: det utpräglade sinne för stil och monumentalitet, som talar ur bägge minnesvårdarna, kunde styrka antagandet.

Plansch 66d. Ög 106. Kärna kyrkogård. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står "Frigörs". Jansson skriver 1947: Runorna retusch och ornamentiken delvis.]

Ög 107. Kärna kyrkogård.

Pl. 66.

Litteratur: N1945. Erik Brate, Östergötlands runinskrifter (i: Meddelanden från Östergötlands fornminnesförening 1907), s. 33 f.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

Fragmentet diskuteras ovan under Ög 106; det står nu uppställt på ena sidan om trappan till tornet på kyrkans södra sida. Runorna äro präktigt huggna; sista runan kan nog icke ha varit annat än **i**: någon **bst** utgår icke från toppen, och såväl en **n**- som en **a**-bst borde väl ha skymtat i den bevarade delen av stenytan.

Inskrift:¹⁵

... **ti** : **baþa** : **istina** : **at i**¹⁶...

5 10 15

»... reste båda stenarna efter **i**...»

Plansch 66c. Ög 107. Kärna kyrkogård. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står »Frigöres». Jansson skriver 1947 om Plansch 66c och Plansch 66a (Ög 108): För små. Duger till klichering.]

¹⁵ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och öf[vers]. utgå.

¹⁶ Wessén skriver i marginalen ett frågetecken och »Försiktigare att ange runan -?»

Ög 108. Kärna kyrkogård.

Pl. 66.

Litteratur: N1945. Erik Brate, Östergötlands runinskrifter (i: Meddelanden från Östergötlands fornminnesförening 1907), s. 33 f.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

Fragmentet står nu uppställt vid sidan av trappan utanför kyrkans torn i söder, invid Ög 107. Att hällen icke kan vara en del av den sönderslagna stenen Ög 106 har ovan framhållits, men det påfallande draget, att inskriften löper från höger till vänster, synes ändå ange något samband med det möjligen en gång sammanhörande blocket Ög 106—7 — har samma ristare huggit dem båda?

I slingan på stenens ena sida äro bevarade runorna ...**ispi** : **a**..., »... reste efter ...», på den motsatta sidan skymta blott nederändarna av två huvudstavar.

Plansch 66a. Ög 108. Kärna kyrkogård. Foto I. Andersson 1945. [Vid planschen står »Frigöres». Jansson skriver 1947 om Plansch 66c (Ög 107) och Plansch 66a: För små. Duger till klichering.]

Ög 109. Frössle, nu vid Lagerlunda, Kärna sn.

Pl. 65.

Litteratur: N1945.**Äldre avbildningar:** E. Brate, Foton (ATA).

Runstenen, som år 1859 anträffades i botten av en dyngstad vid Frössle och först inlades i en stenmur nära dammen vid Frössle fräsegränd, inflyttades genom Brates försorg år 1888 i parken till Lagerlunda herrgård, där den alltjämt står rest på en liten kulle i en öppen gräsmatta väster om allén, som leder till herrgårdens gårdsplan. Det är ett vackert gnejsblock¹⁷ med plan framsida; ornamentik och runor äro välberäknade och djupt huggna.¹⁸

Inskrift:¹⁹

• smiþr • rispi • stin • eftir • onut • sun • sin •
 5 10 15 20 25

»Smed reste stenen efter Anund, sin son.»

Plansch 65b. Ög 109. Frössle, nu vid Lagerlunda, Kärna sn. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947: Något retuscherad. Duger kanske.]

¹⁷ Wessén skriver i marginalen: Säkert?

¹⁸ Nordén anger inga måttuppgifter. I inventeringsboken för Kärna sn, Raä nr 46, skriver E. Nylén 1945 att runstenen är 1,70 m. hög, 1,10 m. bred och 0,30 m. tjock (ATA).

¹⁹ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgå.

Ög 110. Lagerlunda, Kärna sn.

Pl. 66.

Litteratur: N1945. A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, med förslag till åtgärder beträffande runstenar, 6/10 1945, dnr 4207/45 (ATA).

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

Toppdelen av en runsten, anträffad o. 1860 vid omgrävning av en gammal trädskola. Brottstycket ligger nu upplagt på ett stenunderlag i parken något 100-tal m. ONO om herrgårdsbyggnaden. Läsningen är på intet ställe oklar; i slingans främsta del bevaras rester av tre runor, som förefalla kunna ha varit **nsi**.

Inskrift:²⁰

...--- • **e**²¹**ftir** : **suni** : **sina** : -...

5 10 15

»... (denna) efter sina söner ...»

Brates uttalande, att den sista runan icke kan vara **a** på grund av bistavens från det andra **a**-ets bistav avvikande riktning, förstår jag ej. För mina ögon se de båda invid varandra stående runorna likadana ut. Naturligtvis kan det emellertid även vara fråga om en snett över mitten bortskuren **h**-runa.

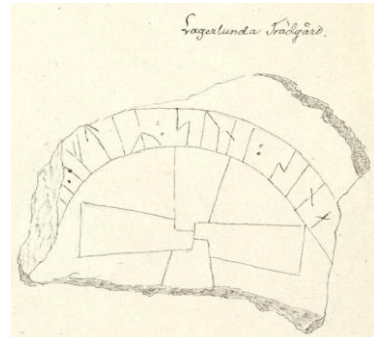

Fig. 126. Ög 110. Lagerlunda, Kärna sn. Efter teckning av C. F. Norden-skjöld 1870 (ATA).

Plansch 66b. Ög 110. Lagerlunda, Kärna sn. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står »Frigöres» Jansson skriver 1947: Skiljet. inlagda på kopian. Duger.]

²⁰ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgå.

²¹ Wessén rättar Nordéns i till **e** och skriver i marginalen: (Tydligt på fotot)

Ög 111. Landeryds kyrka.

Pl. 64.

Litteratur: N1945. Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 86–87; O. von Friesen, Runorna, i *Nordisk kultur VI* (1933), s. 185 (med avbildning av stenen); B. Cnattingius, *Järnålder i: Linköpings historia I* (1946), s. 44.

Äldre avbildningar: Teckning i handskriften R 554 (UUB); C. F. Nordenskjöld, Teckning från Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i *Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening* 1922, s. 97); E. Brate, *Foton (ATA)*; A. Ridderstad, *Foto a.a.*

Stenen behåller alltjämt sin gamla plats från 1600- och 1700-talen, den sitter inmurad i södra tornmuren av Landeryds kyrka. Över den fullkomligt plana, finkorniga ytan ligger en mellan grågrönt och rostbrunt skiftande patina, mot vilken de med välberäknad konst placerade runorna och ornamenten bryta sig med det renhuggna grytets blågrå ton. Ristningen behöver alltså ej ifyllas för att bli fullt tydlig. Endast på den del ställen kring runorna i vänstra slingan har en del av ytan skadats vid huggningen. En fin spricka tvärs igenom stenen antyder, att den kanske far bäst, om den även i fortsättningen får sitta infattad i muren.

Inskrift:²²

• uirika : re²³sti : stan : eftir : þialfa : brupur : sin : trak : þan : ar • uar • mir : • knuti :
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

»Väring reste denna sten efter Tjälve, sin broder, en ung man, som var med Knut.»

²⁴Den danske konungen Knut den store, som ärvt England efter sin fader Sven tveskägg men till följd av ett uppror befarade att förlora det, samlade år 1015 en stor här i Norden och gjorde landet underdånigt igen, varvid han utskrev den betydande 'danagälden' om 72.000 pund silver. Med denna summa betalade han vid hemsändandet 1017 sin här och flotta. Huruvida Tjälve omkommit under detta krigståg, framgår ej av inskriften, men då Värings västerfärd omtalas på en annan östgötasten, Ög 68, och det där rör sig om en avliden färddeltagare, får man väl utgå från, att även Tjälve omkommit under krigståget.

Plansch 64b. Ög 111. Landeryds kyrka. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947: Blir dålig vid klichering.]

²² Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers.]. utgå.

²³ Wessén skriver i marginalen: Pricken tydlig, men synes ej ha blivit ifylld?

²⁴ Jansson skriver i PM 1947: Kommentaren finnes redan hos Brate.

Ög 113. Nykvarn vid Linköping, S:t Lars sn.

Pl. 67.

Litteratur: N1945. Östgöta-Correspondenten ^{23/4}, ^{25/4} och ^{27/8} 1874 samt ^{19/5} och ^{24/11} 1923; Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 90; Skrivelser mellan Östergötlands fornminnes- och museiförening och Riksantikvarien 1914; O. Frödin, Rapport till Riksantikvarien ^{11/12} 1923; A. Nordén, Stångebro och Gamlabro, i Ymer 1929, s. 86; O. von Friesen, Runorna, i Nordisk kultur VI (1933), s. 186; S. Kraft, F. Lindberg, Linköpings stads historia, ²⁵ I (1946), fig. 16, ²⁶ s. 51 f.

Äldre avbildningar: L. C. Wiede, Teckningar 1874, i manus till Östergötlands Runurkunder (tryckt 1875) (ATA) och i Wiedes arkiv i Linköpings stiftsbibliotek; P. Johansson Bergh, Foto ca 1874 (Östergötlands museum); Foton (ATA); A. Ridderstad, Foto a.a.

Runstenen anträffades år 1874 vid grundgrävning något 10-tal m. ovanför den plats, där den nu står rest, liggande i vattnet bland stenar, av vilka de flesta varit använda som brokar under den äldsta Stångebron, som varit belägen här, något 10-tal m. ovanför den nuvarande. Runstenen låg ungefär mitt emellan vattenfallet och nuv. bron. En man, som varit närvarande vid stenens tillvaratagande, har lämnat uppgiften, att samtidigt två mindre stenar tillvaratogs, vilka båda hade tydliga runor men det oaktat inlades i en byggnadsgrund²⁷ (var det den fabrik på Stångåns östra strand, för vilken grundgrävningen skedde?). Om något avseende bör fästas vid uppgiften, må lämnas därhän.

Stenen står nu rest på toppen av en mäktig jordhög, c:a 25 m. i diam. (ursprungligen mer) och upptill 3,5 m. hög, med en terrassformig avsats runtom högen i dess mittre höjd. Då 50 m. söder om den landsväg, som nu stryker förbi runstenshögen, ligger en annan hög, ett 10-tal m. i diam. och 1,75 m. hög samt plan upptill, i alla avseenden en typisk gravhög, finns det alla skäl att antaga, att även den nuv. högen med runstenen är en gravhög — och i så fall en av Linköpingsbygdens mera monumentala. Äldre litteratur²⁸ innehåller uppgifter om ett par »uppkastade jordhögar» strax öster om Stångån i närheten av läget för den äldsta Stångebro, bland vilka den ena kallas 'Lingurs hög' och spelar en viktig roll i gångna tiders spekulation över uppkomsten av staden Linköpings namn. Man torde kunna utgå från, att den hög, på vilken nu runstenen står rest, är denna i äldre tradition så frejdade 'Lingurs hög'.

Terrängnamnet *Stånghagen* i denna del av östra Stångåstranden fasthåller samma minne som namnet *Stångebro* å den bro, som här passerade ån, nämligen att här en gång den kungsgård varit belägen, vars återstod på Gustav Vasas tid var *Stångz Ladugård*. Den gamla kungsgården invid det gemensamma landskapstinget på *Liunga*, nuv. Linköping, har haft en betydelse, som framgår därav, att i densamma sammanstråla Hanekinds, Bankekinds och Åkerbo härader, och redan i ett biskopsbrev av år 1282 framträder den prosteriindelning av landskapet i Östanstång och Västanstång, som sedan överförts även till andra områden av landskapets administration. Den serie av lösa fornfynd från »Stångebro», som jag annorstädes sammanfört, torde väl härröra från olika brolägen men anger under alla omständigheter, att här funnits gravfält, av vilka väl något tillhört den gamla kungsgården. Den praktfulla bautastenen på traditionens Gumpekulla backe liksom också 'Lingurs hög' och den ovan nämnda mindre gravhögen befinna sig på gammal Stånghags-mark och torde av samma skäl kunna sättas i förbindelse med den forntida kungsgården som den stora kungshögen vid Sättuna på västra Roxenstranden kan förbindas med dess kungsgård 'sjö-Tuna'. Tre vackra korsformiga spännen tidfästa gravfälten vid »Stångebro» till tiden omkr. 500 e. Kr., alltså våra Tuna- och Husbygdars rikligast fyndförande århundrade.

Då nu namnet Stång, fsv. *stang*, enligt min uppfattning sannolikt är att tolka såsom avseende den pålning i åbottnen, som uppburet den äldsta bron, jfr det skånska bronnamnet *Stangapelle*,²⁹ framstår bron såsom något för kungsgårdens tillkomst grundväsentligt. Bron förblev här ute vid Nykvarn ända in i 1600-talets senare hälft (den upptages på den äldsta kartan över stadens omgivningar av år 1639?). Den nuv. bron i Storgatans förlängning tillkom år 1646 och kallas 1653 »broen Nyestång». Vägen ut till bron vid Nykvarn bär på 1600-talets kartor namnet *Stora Stångzgatan* (1651) eller *Gambla Stånggatan* (1691).

Det var alltså invid huvudtrafikleden genom landskapet och vid en av dess viktigaste broar, därtill invid en gammal kungsgård, som den särdeles präktiga, över 2½ m. höga och rikt ornerade runstenen vid nuv. Nykvarn en gång uppstälts. Stenen, i våra dagar rest på den traditionsomsusade 'Lingurs hög' — såsom jag tror — framstår därigenom som ett monument över Linköpings äldsta förflutna, en äreställning som dess nuvarande miljö i övrigt på ett föga värdigt sätt framhäver.

²⁵ Bör stå »B. Cnattingius, Järnålder, i: Linköpings historia».

²⁶ [Nordéns fotnot] Fotot av A. Nordén anges där oriktigt vara taget av Björn Helmfrid.

²⁷ [Nordéns fotnot] A. Ridderstad, *Östergötland*, I, s. 90.

²⁸ [Nordéns fotnot] Senast A. Ridderstad i *Östergötlands beskrivning*, del II (1917), s. 610.

²⁹ [Nordéns fotnot] Jag hänvisar till min framställning i uppsatsen *Stångebro och Gamlabro*, i Ymer 1929, s. 87, och i arbetet *Östergötlands järnålder* II, s. 206. Jfr även under stenen vid Furingstads kyrka Ög 147.

Endast i stenens mittre parti samt i topp-partiet är inristningen otydlig. Den översta delen av ristningen ifyller jag i en och annan detalj annorlunda än Brate — det förefaller som om Brate icke hade gjort stenen grundligt ren före sin ifyllning här. R. 25 är såvitt jag förstår skadad vid toppens avflagring.

Inskriftsidans mittfält är fylld av en slingornamentik, som har åtskilligt gemensamt med de s.k. Eskilstuna-hällarnas dekorationstyp. Till någon rikt utvecklad, symmetriskt genomförd komposition når dock konstnären icke fram. Det hela har något tungt och fantasilöst över sig, men det kan ej nekas, att den robusta formgivningen ändå smälter väl samman med stenens grova material.

Inskrift:³⁰

: uerun : le³¹t : resa : ste³¹n : þe³¹na : eftir : bofa : sun : sin : aouk : eftir : eskerþi : totur sina kuþ :

hiulbi : seol : þera

65

70

75

»Värun lät resa denna sten efter Bove, sin son, och efter Äsgärd, sin dotter. Gud hjälpe deras själ!»

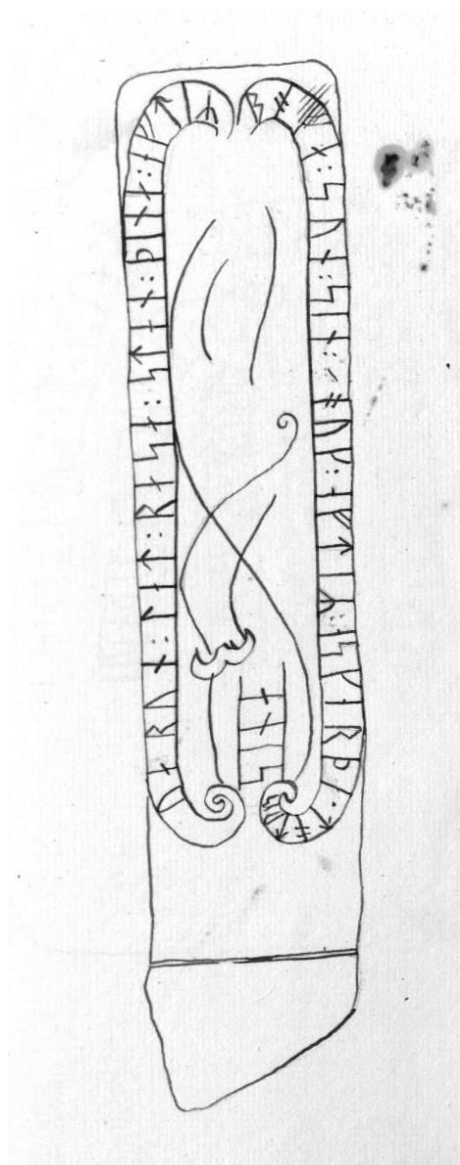

Fig. 127. Ög 113. Nykvarn vid Linköping, S:t Lars sn. Teckning C. F. Nordenskjöld reseberättelse 1874 (ATA).

Fig. 128. Ög 113. Nykvarn vid Linköping, S:t Lars sn. Vid teckningen står »kuþ hiulbi saol þe. a. Hagsn» Med »Hagsn» avses läroverksadjunkt K. A. Hagson i Linköping. Teckning L. C. Wiede (1874), i manus till Östergötlands Runurkunder (ATA).

³⁰ Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr]. och ö[vers]. utgå.

³¹ Wessén skriver ett frågetecken i marginalen och vidare: Framträder ej på fotot

Plansch 67. Ög 113. Nykvarn vid Linköping, S:t Lars sn. Foto Nordén 1945. [Vid planschen står »Hålles ljusare!«. Jansson skriver 1947: Kraftigt retuscherad! Trots detta ej bra till klichering.]

Ög 114. Skeda kyrka.

Litteratur: N1945.

Den av Brate som Ög 114 upptagna runristade kalkhällen i Skeda kyrkas södra dörr, framför tröskeln, blev upptagen vid kyrkans restaurering år 1913 och tydligen bortkastad. Helt nya tröskelstenar av kalksten äro nu inlagda, och i bygden finns intet minne av den äldre stenen.

Ög 115. Ånväga, Skeda sn.

Pl. 68.

Litteratur: N1945. N. Lundberg. 1697 karta Lantmäteristyrelsens arkiv sign. D94-81:1(2); B. Cnattingius, Skrivelse till Riksantikvarien ²⁰/8 1930, dnr 3286/30 (ATA); F. Nibbelblad, Rapport till Riksantikvarien ³⁰/3 1931, dnr 1298/31 (ATA).

Avbildningar: E. Brate, foto (ATA); F. Nibbelblad, foto (a.a.) (ATA).

De bägge stenarna vid Ånväga, Ög 115 och Ög 116, äro något av en mystifikation. Bägge stå resta i forntida gravar, och man väntar sig därför åtm. de dödes namn på dem, men den ena stenens text synes så dunkel, att man velat ifrågasätta, om den huggits av en runkunnig man, och på den andra stenen har blott en slinga ristats, f.ö. utan att ens fullföljas. Inga runor finnas här.

Vad stenen Ög 115 beträffar, mäter dess över jord synliga del 1,45 m. i höjd och 0,75 m. i bredd över framsidans mittparti. I basen svänger stenen ut rätt mycket åt höger men är i gengäld avspjälkad i vänstra nederhörnet, där dock en del av det bortfallna kunnat anträffas och vid en restaurering år 193?³² fastsatts igen. Tjockleken är 0,25—0,30 m. Stenen är rest på ursprunglig plats i övre kanten av en grav, ett i markytan försänkt röse, vars utsträckning icke kan fastställas utan gräsyntans avgrävning. Markytan visar nu blottade stenar på ända till 3 meters avstånd från runstenen, de hade under åren närmast före mitt besök 1945 tillrättalagts efter en utgrävning av graven, företagen av en för nuv. ägaren (sedan våren 1945) okänd person. Hela omgivningen runt stenen är ett gravfält med flatmarksrösen, ett 10-tal m. SO om runstenen börjar ett grustag, nu avhyst, som helt visst rymt en hel del gravar, ty gravfältet fortsätter på andra sidan grustaget, uppe på gårdens hönshusbacke. — Runstenen står rest på en skogbeväxt åsbacke c:a 350 m. NV om mangårdsbyggnaden, c:a 65 m. SV om samma landsväg, invid vilken längre fram även den andra Ånvägastenen är rest.

Plansch 68a. Ög 115. Ånväga, Skeda sn. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947 om planscher 68a och 68b (betecknade 55 1,2): Retuscherad. Dåliga men användbara]

³² Nordéns egen notering i marginalen: »Kompletteras senare!» Nibbelblad fick uppdraget den 3 september 1930 och beskrev den 30 mars 1931 att det var utfört. Restaureringen och resningen gjordes däremellan, se Nibbelblads rapport (ATA).

Stenytan är visserligen till stora delar svårt förvittrad, men såväl slingan som ett antal runor låta mycket bra urskilja sig. Anmärkningsvärt är emellertid, att dessa runor äro så glest placerade i slingan, att denna aldrig kunnat bereda plats åt en inskrift efter den vanliga schablonen: »N.N. reste denna sten efter» etc. Då jag haft tillfälle att två sommarkvällar med dalande solljus, som beströk stenens framsida undersöka dess ristningar, anser jag mig kunna beteckna det av Brate efter Nordenskjöld upptagna korset såsom obefintligt, liksom jag vill räkna Brates efter Nordenskjöld upptagna läsning som ohållbar.³³

Det inledande namnet bör ha omfattat några få runor och slutat med ett **i**, som skymtar vid trasighetens slut. Därefter följer ett ord, som kan ha varit **raisti**. Av dess första runa tycker man sig se ändarna av huvudstaven, möjligen även en del av bistavens bygel upptill, därpå följer en hst med en kort, svagt skymtande bst t.v., dock något högt placerad, sedan ytterligare en hst, som dock har en svag tvärlinje som till en **n**-runa, ovisst om huggen eller ej, och så följer slutligen ordets första säkra runa: ett **s**. Av de två följande runorna före kolonet äro endast huvudstavarna kvar.

Efter skiljetecknet följer ett tydligt **f** och därpå en hst med antydningar till två bistavar nedtill, som till ett **r**. Därpå följer före ett nytt skiljetecken³⁴ ett **r**. Härav bildas alltså ett ord **far** eller, om mellanrunan är ett **i**, **fir**. Textens sista ord är delvis väl urskiljbart: **ipafi**.

För den händelse den hypotetiska läsningen **raisti** skulle svara mot vad som en gång funnits på stenen, får man i rungruppen **far** (**fir**) se en tafatt skrivning för *yfir* och i textens sista ord förutsätta ett personnamn.

Fig. 129. Ög 115. Ånväga, Skeda sn. Karta Detalj ur Lundbergs karta över Ånväga upprättad 1697, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

³³ Brate enbart återger Nordenskjölds läsning, han följer den inte. Det kors som Brate har med på sin plansch återgår inte på Nordenskjölds teckning, se fig. 130.

³⁴ Skiljetecknet är ett kolon, även efter den sista runan återfinns ett kolon, se plansch 68.

Ög 116. Ånväga, Skeda sn.

Pl. 68.

Litteratur: N1945. R. Dybeck, Reseberättelse 1859 (ATA), s. 10.

Avbildningar: E. Brate, foto (ATA).

Stenen står rest c:a 175 m. rakt öster om Ånväga mangård och c:a 30 m. söderut från landsvägen Selgsäter — L. Aska. Möjligen står den på en gammal gravhög, varav en tredjedel nu återstår. Det är en rätt fult formad sten, ett klumpigt markblock utan tillhuggning, och möjligen är detta förklaringen till, att ristaren plötsligt avbrutit sitt arbete, sedan större delen av slingan fullbordats: övre delen av denna slinga fattar, och några runor ha aldrig inhuggits på stenen. — I äldre tid gick, enligt nuv. markägarens uppgift, landsvägen närmare runstenen och passerade Tinnerbäcken i ett läge mellan nuv. mangårdsbyggnaden och arrendatorbostaden. Stenen står alltså i samband med en äldre väg, mot vilken den vänt sin framsida, vilket förklarar, att inskriftssidan *vetter*³⁵ åt NO.

Plansch 68b. Ög 116. Ånväga, Skeda sn. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947 om planscher 68a och 68b (betecknade 55 1,2): Retuscherad. Dåliga men användbara]

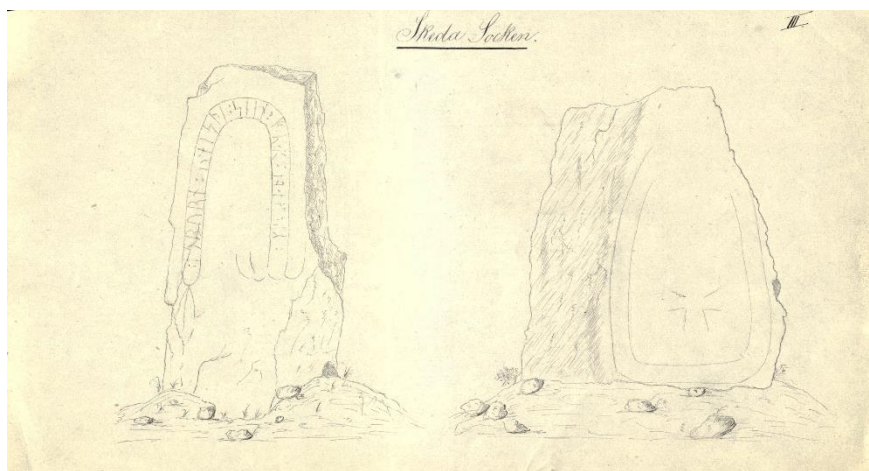

Fig. 130. Ög 115 och 116. Ånväga, Skeda sn. Teckning C. F. Nordenskjöld reseberättelse 1870 (ATA).

³⁵ På första sidan till manuset finns noterat att manuskriptets *vätta*, i enlighet med Svenska akademins ordlista, istället bör återges *vetta*. Detta är också rättat här av Wessén i marginalen.

Ög 117. Slaka kyrka.

Litteratur: G. M. Nordmark, Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 553.

Äldre avbildning: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen).

Ög 118. Slaka kyrkogård.

Pl. 69.

Litteratur: N1945. C. F. Nordenskiöld, Brev till L. C. Wiede, ²⁵/9 1872 (i H. Hildebrands brevkavik ATA); Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 96; G. M. Nordmark, Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 553.

Äldre avbildningar: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen); E. Brate, Foto (ATA); A. Ridderstad, Foto (a.a.).

Stenen står nära södra kyrkogårdsmuren, och då redan Peringskiöld anger dess plats vara i »Slaka Bogårdsmur, Suder innantill», en plats där även Säve och Nordenskiöld funno den, får man antaga, att den vid bogårdsmurens intäckande med jord under årtiondet efter 1800-talets mitt, endast utflyttats något från sin gamla plats och rests i kanten av jordmanteln, inåt kyrkogården till.³⁶ Broocmans lokalbeteckning för stenen år 1760: »på Bosgårds nu Lambohofs backe» har ovan behandlats.

Stenens runor äro genomgående svåra att iakttaga, då ytan är grovt kristallinsk, och de förefalla att ha varit ojämnt huggna; ibland stå de nu blott antydde av svaga knackningsspår. Dock torde läsningen vara säker, vad slingornas runor beträffar, men då Brate läser ordet **sin** i korsarmen, är jag ej i stånd att följa honom. Jag studerade stenen två kvällar i snett bestrykande västerljus utan att kunna iakttaga dessa runor — Säve vill här istället läsa **br**, något som antyder, hur svagt grundad denna läsning är. På sin bild har också Brate ej medtagit detta **sin** (men väl i transkriptionen).

Brate låter korsets högra nedre armlinje nå ända ned till fotslingan. Här skymtar nog något, som med god vilja kan tas för en linje, men ännu tydligare är det tvärstrecket, som ger korsarmen en naturlig avslutning, som å min ifyllning av stenen.

Inskrift:

(.)³⁷ kunar · auk · emikr · restu · sten · pana · eftir · faþur · sin · bersen · auk · utar : brupur ·

»Gunnar och Hemming reste denna sten efter (Bergsven?), sin fader, och Ottar, (sin) broder.»

Plansch 69a. Ög 118. Slaka kyrkogård. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947: Helt retuscherad.]

³⁶ Stenen restes 1872 genom Arthur Hazelius försorg, se Nordenskiölds brev till Wiede (i H. Hildebrands brevsamling, ATA).

³⁷ Wessén skriver ett frågetecken i marginalen.

Ög 119. Slaka kyrkogårdsport.

Litteratur: G. M. Nordmark, Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 553.

Äldre avbildning: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen).

Ög 120. Slaka kyrkogårdsmur.

Litteratur: G. M. Nordmark, Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 553.

Äldre avbildning: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen).

Ög 121. Slaka kyrkogård.

Pl. 69.

Litteratur: N1945. C. F. Nordenskjöld, Brev till L. C. Wiede, ²⁵/₉, 1872 (i H. Hildebrands brevkavik ATA); Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 95; G. M. Nordmark, Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I (1946), s. 553.

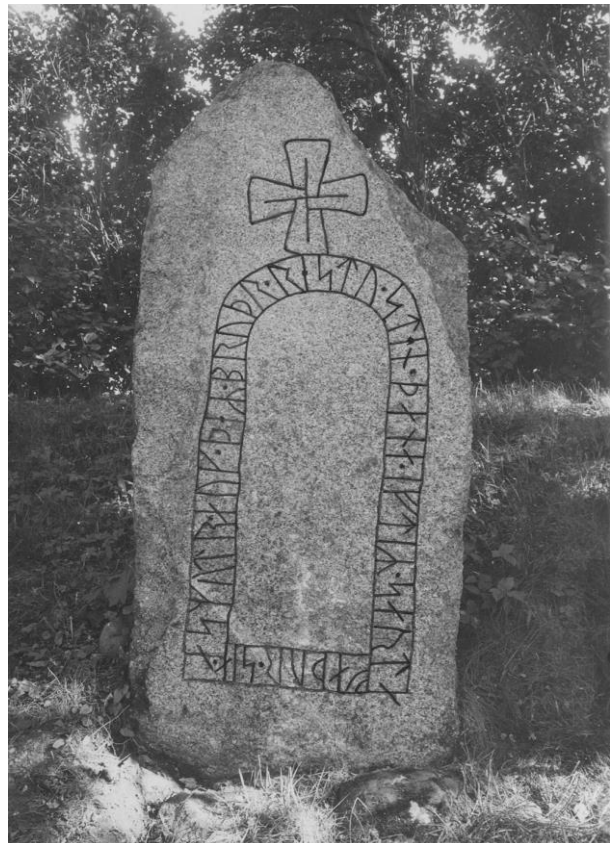
Denna runsten var icke bekant under 1600- och 1700-talen, då övriga stenar i närheten av Slaka-kyrkogårdens södra stiglucka antecknades, och då den drogs fram i ljuset av Säre 1861, låg den till en del i jorden i södra kyrkogårdsmuren, öster om Ög 118. Efter Nordenskjölds besök har stenen rests — år 1875 stod den på sin nuv. plats.³⁸

Min läsning överensstämmer med Brates utom att jag föredrar att läsa **sten** · **þana** framför Brates **þani**. Ytan är skrovlig, och tvärs över sista runan går en fördjupning som fullt lika väl kan markera en bistav som liknande fördjupningar på flera andra ställen i inskriften.

Inskrift:

asmutr · auk · þer · bruþr · restu · sten · þana · e³⁹ftir · sarta faþur · sia ·

»Åsmund och hans bröder reste denna sten efter Svarte, sin fader.»

Plansch 69b. Ög 121. Slaka kyrkogård. Foto Nordén 1945. [Jansson skriver 1947: Helt retuscherad. Dålig.]

³⁸ Stenen restes 1872 genom Arthur Hazelius försorg, se Nordenskjölds brev till Wiede (i H. Hildebrands brevsamling, ATA).

³⁹ Wessén skriver ett frågetecken i marginalen.

Ög 122. Lambohov, Slaka sn.

Litteratur: N1945. J. Peringskiöld, *Ättartal* (1725), s. 14; Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 87; Axel Kock, Till tydningen av svenska runinskrifter, i: ANF 35 (1923), s. 139 f.;⁴⁰ A. Nordén, Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, ^{6/10} 1945, dnr 4207/45 (ATA); B. Cnattingius, *Järnålder i: Linköpings historia I* (1946), s. 42; G. M. Nordmark, *Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I* (1946), s. 553.

Äldre avbildningar: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen); O. Rudbeck, *Atlantica 2* (1689), s. 303; E. Brate, Foto (ATA).

Ett brottstycke av övre delen av den en gång ståtliga, med lejonbild och kors prydda runstenen från Lambohov upptäcktes av Nordenskjöld och fördes år 1888, tydligen på Brates föranstaltande, till Östergötlands museum i Linköping, där Brate uttryckligen säger sig ha undersökt det år 1893. Egenomligt nog finnes emellertid ej runstensfragmentet registrerat i museet, och vid mitt besök sommaren 1945 uppgav sig ingen av den vid museet under senare år tjänstgörande personalen någonsin ha sett det. Ej heller på Lambohov var någon upplysning om runstensfragmentet att vinna.

Ög 123. Slaka kyrkogårdsmur

•

Litteratur: G. M. Nordmark, *Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I* (1946), s. 553.

Äldre avbildning: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen).

Ög 124. Lambohov, Slaka sn.

Litteratur: B. Cnattingius, *Järnålder i: Linköpings historia I* (1946), s. 42; G. M. Nordmark, *Slaka socken, i: Sveriges bebyggelse, Östergötlands län I* (1946), s. 553.

Äldre avbildning: E. Brenner, Teckning i Runstenar i Östergötland och Småland och Westergötland, aftecknade 1670, KB Fl 4c (se häradsinledningen).

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.

⁴⁰ Nordén har inte noterat Kocks tolkning av inskriftens slut (**hala : uais**): »hårt (vådeligen, tappert) kämpade han».